

Okul Öncesi Çocuklarının Akran Zorbalığına Maruz Kalma Düzeylerinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi

Gözde URAL*

Millî Eğitim Bakanlığı, Atatürk İlkokulu, Kırklareli / Türkiye,
gzdeileri@gmail.com, ORCID: 0000-0002-3901-8588

Prof. Dr. Gülümser GÜLTEKİN-AKDUMAN

Gazi Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü, Ankara / Türkiye,
gulums@hazi.edu.tr, ORCID: 0000-0003-2965-7017

Dr. Merve ŞEPİTCİ-SARIBAŞ

Gazi Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü, Ankara / Türkiye,
m.sptc@hotmail.com, ORCID: 0000-0001-6969-7203

Öz

Araştırmanın amacı; cinsiyetin, yaşın, kardeş sayısının, ebeveynlerin yaşlarının, öğrenim durumlarının, mesleklerinin ve aile türünün okul öncesi çocukların akran zorbalığına maruz kalma düzeylerini etkileyip etkilemediğini ortaya koymaktır. Bu bağlamda çalışmanın örneklem grubunu, 2017-2018 eğitim-öğretim yılında Ağrı ilinin Patnos ilçesinde yer alan 48 ay üzeri 155 okul öncesi çocuğu oluşturmuştur. Çalışmada veri toplama araçları olarak “Kişisel Bilgi Formu” ve “Akran Şiddetine Maruz Kalma Ölçeği” kullanılmıştır. Bu ölçme araçları ile toplanan veriler, SPSS programında bağımsız değişkenlerin kategori sayısına göre analiz edilmiştir. Veriler, bağımsız örneklem için *t* Testi ve tek yönlü varyans analizi kullanılarak değerlendirilmeye alınmıştır. Araştırmanın sonucunda, çocukların akran zorbalığına maruz kalma

* Sorumlu Yazar. Tel: +90 531 938 27 67 | Araştırma Makalesi.

Makale Tarih Bilgisi. Gönderim: 06.01.2020, Kabul: 14.02.2021, Basım: Haziran, 2022

düzeylerinin çocuğun aile yapısına ve babanın öğrenim durumuna göre anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği; çocuğun cinsiyetine, yaşına ve kardeş sayısına, annelerin öğrenim durumlarına, anne-babaların mesleklerine ve yaşlarına göre anlamlı bir farklılık göstermediği ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda, öğretmenler tarafından aile eğitim etkinlikleriyle ebeveynlere akran zorbalığı ve zorbalığı engelleme yöntemleri konusunda bilgiler verilebilir. Öğretmenler, programlarında akran zorbalığını engelleyebilecek etkinliklere, çalışmalara ve oyunlara da yer verebilirler. Ayrıca benzer çalışmalar, araştırmacılar tarafından farklı özelliklerdeki örneklem gruplarıyla farklı şehirlerde de yapılabilir.

Anahtar Kelimeler: Okul öncesi; Okul öncesi dönem; Çocuk; Akran; Akran zorbalığı.

Investigation of Pre-school Children Peer Bullying Exposure Levels According to Some Variables

Abstract

Purpose of the research; the aim of this study is to reveal whether gender, age, number of siblings, parents' age, education level, occupation and family type affect the level of exposure to peer bullying of pre-school children. In this context, the sample group of the study consisted of 155 pre-school children over 48 months old in Patnos district of Ağrı province in the 2017-2018 academic year. "Personal Information Form" and "Peer Victimization Scale" were used as data collection tools in the study. The data collected with these measurement tools were analyzed in the SPSS program according to the number of categories of the independent variables. Data were evaluated using *t* Test for independent samples and one-way analysis of variance. As a result of the research, it was found that the level of exposure to peer bullying of children differed significantly according to the family structure of the child and the educational status of the father; it has been found that there is no significant difference according to the gender, age and number of siblings of the child, the education level of the mothers, the professions and ages of the parents. In this context, parents can be informed about peer bullying and methods of preventing bullying through family education activities by teachers. Teachers can also include activities, studies and games that can prevent peer bullying in their programs. In addition, similar studies can be carried out by researchers in different cities with sample groups with different characteristics.

Keywords: Pre-school; Pre-school period; Child; Peer; Peer bullying.

Extended Summary

Purpose

The research was carried out in order to reveal whether some variables have an effect on the levels of exposure to peer bullying in pre-school children.

Method

This research is descriptive research using the survey model. In this model, the individual, event or object included in the study is tried to be characterized around its own conditions (Karasar, 2012).

The sample group of the study consists of 155 pre-school children in preschool and independent kindergartens in primary schools affiliated to the Ministry of National Education, located in the district of Patnos/Ağrı/TURKEY in 2017-2018 academic year.

In the research, "Personal Information Form" was used to obtain demographic data about children and "Peer Victimization Scale" was used to determine the level of children being exposed to peer bullying.

In this study, whether the levels of peer bullying of children participating in the study differed according to different demographic characteristics, were examined in the *t* Test and one-way variance analysis (ANOVA) depending on the number of categories of the independent variable, and the SPSS program. The statistical significance level was determined as 0.05.

Results

The research revealed that the family showed a meaningful sign according to family making and father's education ($p < 0.05$). Accordingly, some age, gender, number of siblings, age and working status of their mothers and fathers, education of their mothers has been made to cause a significant differentiation in the conditions of peer bullying ($p > 0.05$).

Discussion

In the study, it was revealed that the level of exposure of children to peer violence did not make a significant difference according to their age. It is thought that the disadvantages of children depending on their age change depending on their parental attitudes and behaviors.

In the study, it was found that the total scores of boys' peer violence exposure scale was high. When the literature is examined, there are studies showing that boys are exposed to peer bullying more than girls (Hoertel, Strat,

Lavaud and Limosin, 2011; Griezeli, Finger, Bodkin-Andrews, Graven and Yeung, 2012).

In the study, it is seen that the number of siblings does not make a significant difference in the total score of the child's exposure to peer violence. However, it is noteworthy that children who have 5 or more siblings are exposed to more peer bullying. When the literature is examined, there are studies showing that as the number of children increases, some undesirable behaviors and bullying seen in children increase (Eslea and Smith, 2000; İkiz-Öztürk and Samur, 2016).

In the study, it is seen that the education level of the mothers does not make a significant difference in the peer violence exposure score of the children. In the literature, with the increase in the level of education of mothers, it was found that children were both less bully and less victimized (Eliot, 1992; Gültekin-Akduman, 2007). It is thought that the disadvantages arising from the level of peer bullying due to maternal education are mostly caused by the mothers' attitudes, knowledge and skills.

In the study, it was determined that the education level of the father was effective in the scores of the peer violence exposure of the children. Having knowledge about how to care for the child and being more conscious about raising children, fathers can support them positively in their child's development and different skills. In a study, it was stated that children with low-educated parents have higher risk of being bullied (Perren, Stadelmann and von Klitzing, 2009).

In the study, it was found that children whose mothers were not working had high exposure to peer violence. In his study, Şengönül (2013) stated that higher status positively affects child rearing attitudes.

In the study, it is seen that the working status of fathers does not make a significant difference in the scores of the children who are exposed to peer violence. It is stated in the literature that socioeconomic level changes parental behavior and this interaction is related to peer bullying (Perren-Stadelmann and von Klitzing, 2009; Tippett and Wolke, 2014). It can be thought that the levels of peer bullying are indirectly affected by the father's profession and may be mainly influenced by father attitudes, socioeconomic status and father education.

In the study, it was found that the child's exposure to peer violence was

affected by the family structure. Children with extended families were found to have higher scores on peer violence exposure. As the number of individuals in the family increases, economic anxiety may occur and this conflict may increase conflicts within the family. Children can also get their share from conflicts caused by stress in the family and they may be exposed to aggressive behavior. It is known that children who witness aggression in the family are more exposed to bullying (Akduman, 2007).

Conclusion

As a result of the research, it was found that the level of exposure of children to peer bullying showed a statistically significant difference according to the child's family structure and the education level of the father ($p < 0.05$).

Giriş

Sosyal birer varlık olan insanların, özellikle de akranların birbirleri ile kuracakları iletişimin niteliği, hayatlarını sağlıklı bir şekilde sürdürebilmelerinde oldukça etkilidir. Hayatın ilk yıllarında ebeveynleri ile ilk iletişimini kuran bebek, ilerleyen yıllarda akranları ve diğer insanlarla iletişime geçmektedir. Bu etkileşimin ve iletişimin olumlu ya da olumsuz sonuçlar doğurmasında yönlendirici olan faktör ise insan psikolojisidir. Cinsellik ve saldırganlık ise insan psikolojisinde var olan ve herkes tarafından varlığı kabul edilen bir dürtüdür (Gökler, 2009). Zorbalık davranışı ise saldırganlığın içinde yer alabilen bir davranıştır (Olweus, 1999). Zorbalık; kasıtlı olarak birine zarar vermeyi amaçlayan davranışların sergilenmesi, zorbalığa maruz kalmanın tekrarlı olarak meydana gelmesi ve bu olayların güç dengesizliği olan kişiler arasında görülmesidir (Çevirgen, 2018). Zorba davranışlar sergileme ve zorbalığa maruz kalma olayları, küçük yaşlardan itibaren hayatın her evresinde görülebilmeleri sebebiyle üzerinde durulması gereken konular hâline gelmiştir. Ayrıca zorbalığın ilk olarak okul öncesi dönemde görülmeye başlaması da bu dönemi ele alınması gereken bir süreç hâline getirmiştir.

Okul öncesi dönem, birçok alanda gelişimin devam ettiği kritik bir dönemdir. Çocukların, gelişimlerinin henüz tamamlanmadığı bir alanında eksiklik hissetmelerinin sonucunda, en az çaba ve kontrol ile kolay yoldan gerçekleştirebilecekleri davranış olarak "zorbalık" ortaya çıkabilmektedir. Zorbalık, akran grupları içinde görülen ve karşılıklı etkiye sahip olan karmaşık bir sosyal süreçtir. Akranlar, doğrudan veya dolaylı bir şekilde zorbalığın ortaya çıkmasını etkileyebilmektedirler (Aslan, 2013, s. 79).

Akran zorbalığı, eğitim ortamlarında yaşanan şiddet olaylarının farklı bir boyutudur. Çoğu zaman saldırganlık ve şiddet kavramları birbiri ile karıştırılmaktadır. Akran zorbalığı, saldırganlık ve şiddetten farklı ve saldırganlığın alt boyutu olan bir kavramdır (Rigby, 1994). Akran şiddeti içeren durumlarda zorba davranışı gösteren kişi *zorba*, zorbalığa maruz kalan kişi de *kurban* ya da *mağdur* olarak isimlendirilmektedir. Bazı çocuklar ise hem zorba hem de kurban özelliği taşıyabilmektedirler. Bu çocuklara da *zorba-kurban* denilmektedir (Seals ve Young, 2003).

Akran şiddetinin bir boyutunu şiddeti uygulayan çocuklar, diğer bir boyutunu ise şiddete maruz kalan çocuklar oluşturmaktadır. Şiddeti uygulayan çocuklar bakımından akran şiddeti, doğrudan ve dolaylı akran şiddeti olmak üzere ikiye ayrılmaktadır (Smith, Cowie ve Blades, 2005). Doğrudan akran şiddeti, itme ve vurma gibi açık hamlelerle gerçekleştirilen şiddet türünü ifade etmektedir. Dolaylı akran şiddeti ise dışlama, arkadan konuşma, sosyal baskı, ilişkilere zarar verme gibi davranışların sergilenmesi ile ortaya çıkmaktadır (Gülay-Ogelman ve Erten-Sarıkaya, 2016). Akran şiddetinin bir diğer boyutunu da şiddete maruz kalan çocuklar oluşturmaktadır. Kochenderfer-Ladd ve Wardrop'a (2001) göre akran şiddetine maruz kalmanın fiziksel, sözel, ilişkisel, dolaylı ve çoklu akran şiddetine maruz kalma olmak üzere beş tipi bulunmaktadır. Fiziksel şiddete maruz kalma; çocuğun vurma, tekmeleme, itme gibi fiziksel saldırganlığa maruz kalmasını ifade etmektedir. Sözel akran şiddetine maruz kalma, çocuğun küfür ve hakaret gibi sözlere maruz kalmasıdır. İlişkisel akran şiddetine maruz kalma; çocuğun dışlanma, tehdit edilme, arkasından konuşulma gibi arkadaşlıklarına zarar verebilecek davranışlara maruz kalmasıdır. Dolaylı akran şiddetine maruz kalma, şiddeti gösteren kişinin şiddeti kalabalık yerlerde gerçekleştirmesi ve saldırganın kolaylıkla tanımlanamaz olusudur. Çoklu akran şiddetine maruz kalma ise bahsi geçen akran şiddeti tiplerinden birden fazlasına maruz kalmayı ifade etmektedir.

Akran zorbalığına maruz kalmanın çeşitli sebepleri bulunmaktadır. Çocuklar fiziksel görünüşlerinden, engellerinden veya akranlarından farklı özellikleri olduğundan dolayı akran zorbalığına maruz kalabilmektedirler. Akranlarına zorbalık uygulayanların, yaşça kendilerinden daha küçük ve kendilerini koruma becerileri daha zayıf olan çocukları hedef olarak seçtikleri bilinmektedir (Doğan, 2010). Akran zorbalığına maruz kalan çocuklar, normal çocuklardan farklı olarak ilişkilerinde istenmeyen davranış örüntüleri sergileyebilmektedirler. Bu çocukların bir kısmı çekingen, içine kapanık, kaygılı ve

asosyal olabilirken bir kısmı ise saldırganlık gibi istenmedik yönde davranışlar gösterebilmektedir (Ogelman, 2011). Akran zorbalığının, ister zorba olsun ister mağdur olsun kişiler üstünde kısa ve uzun vadede çeşitli uyum sorunlarını meydana getirdiği görülmektedir (Doğan, 2010). Akran zorbalığı, çocukların depresyona girmelerine, yüksek düzeyde kaygılı olmalarına, öz güvensiz olmalarına ve yalnız kalmalarına sebep olabilmektedir (Hawker ve Boulton, 2000; Kochenderfer-Ladd ve Wardrop, 2001). Akran zorbalığı, akran ilişkilerini de etkilemektedir. Akran zorbalığı, çocukların yakın arkadaşlıklar kuramamalarına (Smith, Cowie ve Blades, 2005) ve akran etkileşimi gerektiren etkinliklerden kaçınmalarına (Baumeister, Storch ve Gefken, 2008) neden olabilmektedir. Bunların yanı sıra akran zorbalığı; düşük sosyal yeterliliği, utanmayı, düşük kendilik değerini ve akademik başarısızlığı da beraberinde getirebilmektedir (Davidson ve Demaray, 2007).

Zorbalık; öz düzenlemenin geliştirilmesine, duygu durumlarının (öfke, korku vb.) kontrolüne, sosyal ilişkilerin kazanılmasına, empati becerilerinin gelişmesine, problem çözme stratejilerinin ve yeteneklerinin öğretilmesine kadar birçok etkenle alakalı ve birden çok boyuta sahip olan bir problem olarak değerlendirmeye alınmalıdır (Gökler, 2009). Çocukların akranları ile kurdukları ilişkilerin olumlu yönde gelişmesi, ilerleyen zamanlarda diğer insanlar ile de pozitif yönde ilişkiler kurabilmelerini, başarılı, sağlıklı, sosyal ve kendini gerçekleştirebilen kimseler olabilmelerini sağlamaktadır.

Zorbalığın uzun vadede etkileri düşünüldüğünde bu konudaki araştırmaların ortaya çıkması kaçınılmaz olmaktadır. Alanyazın incelendiğinde daha çok akran zorbalığına ilişkin öğretmen görüşlerinin alındığı (Atış-Akyol ve Akman, 2018; Yalçıntaş-Sezgin, 2018) ve daha ileriki yaşlardaki çocuklarda görülen akran zorbalıkları ile ilgili araştırmaların yapıldığı görülmektedir. Çocukların ve ebeveynlerinin demografik özelliklerinin çocukların akran zorbalığına maruz kalma düzeyleri üzerinde etkili olup olmadığına bakılması, akran zorbalığına maruz kalmanın temel sebeplerini açığa çıkarması bakımından önemlidir. Yine akran zorbalığı ile ilgili yapılacak olan araştırmalar, akran zorbalığını gerçekleştiren ya da akran zorbalığına maruz kalan çocuklar ile ilgili müdahale programlarının hazırlanması bakımından da oldukça önemli bulgular sunmaktadır. Bu bağlamda araştırma, okul öncesi dönem çocuklarının akran zorbalığına maruz kalma düzeyleri üzerinde bazı değişkenlerin etkisinin olup olmadığını ortaya koymak amacıyla yapılmıştır. Bu amaçla yapılan araştırmada “Çocuğun cinsiyeti, yaşı, kardeş sayısı, ebeveynlerinin yaşı,

öğrenim durumu, mesleği ve çocuğun yaşadığı aile türü, çocukların akran zorbalığına maruz kalma düzeyleri üzerinde etkili midir?” sorusunun cevaplanabilmesi alt amaçları oluşturmuştur.

Yöntem

Yöntem bölümünde araştırmanın modeli, araştırmanın evren ve örnekleme, veri toplama araçları, verilerin toplanması ve verilerin analizi üzerinde durulmuştur.

Araştırmanın Modeli

Okul öncesi dönem çocuklarının akran zorbalığına maruz kalma düzeyleri üzerinde bazı değişkenlerin etkili olup olmadığının incelendiği bu çalışmada, tarama modeli kullanılmıştır. Geçmişte var olan ya da hâlen varlığını devam ettiren bir olayı değiştirmeden olduğu gibi yansıtmayı hedefleyen araştırma yaklaşımına tarama modeli denmektedir. Bu modelde, çalışmaya dâhil edilen birey, olay ya da nesne kendi şartları etrafında incelenmeye çalışılmaktadır (Karasar, 2012). Araştırmada, tarama modellerinden ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. İlişkisel tarama modelinde ise amaç, iki ve ikiden fazla değişken arasındaki değişimin varlığını veya derecesini belirlemektir (Karasar, 2012). Bu bağlamda araştırmada; cinsiyetin, yaşın, kardeş sayısının, aile türünün, ebeveynlerin yaşlarının, öğrenim durumlarının ve mesleklerinin çocukların akran zorbalığına maruz kalma düzeyleri üzerinde anlamlı bir farklılığa yol açıp açmadığı incelenmiştir.

Araştırmanın Evren ve Örnekleme

Araştırmanın kitlesini, 2017-2018 eğitim-öğretim yılında Ağrı ili Patnos ilçesinde bulunan Millî Eğitim Bakanlığına bağlı ilkokullardaki anasınıflarında ve bağımsız anaokullarında okul öncesi eğitime devam çocuklar oluşturmaktadır. Ağrı ili Patnos ilçesinde, 2017-2018 eğitim-öğretim yılında ilkokullardaki anasınıflarına ve anaokullarına devam eden 48 ay üzeri çocukların toplam sayısının, T.C. Millî Eğitim Bakanlığı Patnos İlçe Millî Eğitim Müdürlüğünden elde edilen bilgiler ışığında 1728 olduğu öğrenilmiştir.

Örnekleme kullanılacak kitle sayısını belirlemek üzere örneklem belirleme formülü $Nt2pq/d2(N-1)+t2pq$ kullanılmıştır (Çingir, 2009). Formülde; N: Evrendeki birey sayısı (1728), p: İncelenen olayın görülüş sıklığı (0.5), q: İncelenen olayın görülme sıklığı (0.5), t: Belirli serbestlik derecesinde ve saptanan yanılma düzeylerinin değeri (1.96), d: Duyarlılık (0.10), n: Belirlenen kotadır. Örneklem sayısı belirleme formülü sonucunda, minimum

örneklem büyüklüğü 91 olarak hesaplanmıştır. Bu bağlamda 155 çocuğa ulaşılmış ve araştırma bu çocuklarla yürütülmüştür.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada, çocuklara ilişkin demografik verileri elde etmek amacıyla “Kişisel Bilgi Formu” ve çocukların akran zorbalığına maruz kalma düzeylerini belirlemek için “Akran Şiddetine Maruz Kalma Ölçeği” kullanılmıştır.

Kişisel Bilgi Formu

Araştırmada, çocukların ve ebeveynlerinin demografik özelliklerini belirlemek amacıyla araştırmacı tarafından geliştirilen “Kişisel Bilgi Formu” kullanılmıştır. 10 maddeden oluşan Kişisel Bilgi Formu, ebeveynler tarafından doldurulmaktadır. Form; çocuğun cinsiyeti, yaşı (ay olarak), kardeş sayısı ve aile türü; anne-baba öğrenim durumu, mesleği ve yaşı bilgilerini içermektedir.

Akran Şiddetine Maruz Kalma Ölçeği

Ölçek, 2002 yılında Kochenderfer-Ladd ve Ladd tarafından geliştirilen bir ölçme aracıdır. Ölçeğin geçerlilik ve güvenilirlik çalışmaları, ölçeği geliştiren kişiler tarafından yapılmış ve Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı .719 ($p < 0.01$) olarak ortaya çıkmıştır. İç tutarlılık hesaplamalarından sonra kriter geçerliğine de bakılmış ve ölçek sonuçları ile akran reddi ile ilgili akran görüşleri, yalnızlık ile ilgili bireysel fikirler ve sosyal davranışlara yönelik öğretmen değerlendirmeleri arasında anlamlı düzeyde pozitif bir ilişki olduğu ortaya çıkmıştır (Gülay, 2008).

Ölçeğin Türkçe’ye uyarlanma ve güvenilirlik-geçerlik çalışmaları Gülay (2008) tarafından gerçekleştirilmiştir. Geçerlik ve güvenilirlik testleri sonucunda, veri toplama aracının bütün maddeleri için istatistiksel anlamda .001 düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Ayrıca ölçeğin iç tutarlılık katsayısı, .72 olarak belirlenmiştir. Bu bağlamda ölçeğinin hem ayırt edici hem de geçerli olduğu ortaya çıkmıştır.

Gülay-Ogelman ve arkadaşları (2015) “Akran Şiddetine Maruz Kalma Ölçeği”nin geçerlik ve güvenilirlik çalışmalarını 2015 yılında tekrar yapmış, ölçeğin maddelerinin dört yaşa uygunluğu ile ilgili üç akademisyenden uzman görüşü almışlardır. Ölçeğin her bir maddesine ilişkin aritmetik ortalamalar .05 ile .14 arasında bulunmuştur. Ölçeğe ait standart sapmaların ise .227 ile .433 arasında değiştiği görülmüştür. Ölçeğin maddelerinin düzeltilmiş madde-toplam korelasyonu değerleri 0.76 ile 0.49 arasında bulunmuş; üst %27 ile alt

%27'lik grubun puanları arasında yapılan *t* Testi sonuçları tüm maddeler ve alt ölçek toplam puanları için anlamlı bir farklılık olduğunu göstermiştir. Ölçeğin iç tutarlılık katsayısı .70 olarak bulunmuştur. Ölçeğin iki hafta arayla iki defa uygulanması sonucunda da katsayısı $r=.75$ olarak tespit edilmiştir. Elde edilen sonuçlar, ölçeğin test tekrar test güvenilirliğinin kabul edilebilir düzeyde olduğunu ortaya çıkarmıştır.

Ölçekte saldırganlığın 4 tipi (fiziksel, dolaylı, doğrudan ve genel) ile ilgili, hepsinden birer tane olmak üzere toplamda 4 madde yer almaktadır. Her madde “Hiçbir zaman”, “Bazen”, “Her zaman” ifadeleriyle değerlendirilmektedir. Ölçekten alınan toplam puanın yüksek olması davranışın yüksek oranda gösterildiği, düşük olması ise davranışın düşük oranda gösterildiği anlamına gelmektedir. Ölçek her çocuk için öğretmen tarafından ayrı ayrı doldurulmaktadır.

Verilerin Toplanması

Ölçeğin kullanılabilmesine ilişkin izin, ölçeği Türkçeye uyarlayan ve geçerlik-güvenirlik çalışmalarını yapan kişilerden alınmıştır. Ardından, veri toplama aracı ile belirlenen ilçede bulunan okullarda uygulama yapılabileceğine dair Millî Eğitim Bakanlığından izin alınmıştır. Millî Eğitim Bakanlığından izin alındıktan sonra, veri toplama aracının uygulanacağı okulların yetkilileri ve öğretmenleri ile görüşülüp öğretmenler aracılığıyla anne-babalara uygulamaların yapılabileceğine ilişkin izin yazıları gönderilmiştir. Uygulamanın yapılabilmemesine ilişkin geri dönen izin yazıları doğrultusunda, araştırmaya katılacak olan çocuklar belirlenmiştir. Araştırmaya katılacak olan çocukların ve bu çocukların ebeveynlerinin demografik özelliklerine ilişkin soruların yer aldığı “Kişisel Bilgi Formu” ebeveynlere gönderilmiş ve ebeveynlerden bu formları doldurmaları istenmiştir. Araştırmaya katılan çocukların öğretmenleri de araştırmacı tarafından “Akran Şiddetine Maruz Kalma Ölçeği” hakkında bilgilendirilmiş ve araştırmaya katılan her çocuğun öğretmeni, ilgili ölçekte yer alan soruları çocukların özelliklerine göre doldurmuş ve araştırmacıya teslim etmiştir. Ebeveynlerin de “Kişisel Bilgi Formu”nu göndermelerinin ardından verilerin analizine geçilmiştir.

Verilerin Analizi

Analizlerde hangi testlerin kullanılacağına karar verilmeden önce kayıp değer-uç değer incelemeleri, normallik varsayımı incelemeleri ve varyansların homojenliğine dair incelemeler yapılmıştır. Veri setinde kayıp ve uç değer incelemesi yapılmış ve kayıp değere rastlanmamıştır. Uç değer incelemesinde

ise normalliği bozabilecek bazı uç değerler kendilerine yakın olan değerlere dâhil edilmiş ve bu değerlerin analizler üzerinde yaratabileceği olumsuz etkiler ortadan kaldırılmıştır.

Örneklem sayısının 155 olması nedeniyle normallik varsayımının incelenmesinde Kolmogorov-Smirnov Testi kullanılmış ve dağılıma ait çarpıklık ve basıklık değerlerine de bakılmıştır. İncelemeler sonucunda, çarpıklık ve basıklık değerlerinin -2 ve +2 değerleri arasında yer aldığı; Kolmogorov-Smirnov Testi sonucunda da her bir değişkene ait anlamlılık düzeyinin $p > 0.05$ olduğu ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda verilerin normal dağıldığı ve parametrik testlerin uygulanabileceği görülmüştür (George ve Mallery, 2003). Varyansların homojenliğine Levene Testi ile bakılmıştır. Levene Testi sonucunda, her bir değişkene ait değer sig. > 0.05 olarak elde edilmiştir. Bu değer varyansların homojen olarak dağıldığını göstermektedir. Bu bağlamda araştırmada, örneklem grubunu oluşturan çocukların akran zorbalığına maruz kalma düzeylerinin bazı değişkenlere göre farklılaşıp farklılaşmadığına t Testi ve tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ile SPSS programında bakılmış ve anlamlılık düzeyi 0.05 olarak belirlenmiştir. Anlamlı çıkan farklılıklarda, farklılığın hangi grup veya gruplardan kaynaklandığını öğrenebilmek için ise Scheffe Testi kullanılmıştır.

Bulgular

Bu bölümde, çalışmanın alt problemlerine yönelik toplanan verilerin çözümlemelerinden elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Bulgulara ait veriler Tablo 1-10 arasında ele alınmıştır.

Tablo 1. Çocukların Yaşlarına Göre Akran Şiddetine Maruz Kalma Ölçeğinden Aldıkları Puanlar

Akran Şiddetine Maruz Kalma	Yaş	n	\bar{x}	ss	t	p
Toplam Puan	48-60 ay	21	1.48	1.66	1.235	0.219
	61 ay üzeri	134	2.07	2.08		

Tablo 1'e göre çocukların yaşlarının Akran Şiddetine Maruz Kalma Ölçeği toplam puanlarında ($t=1.235, p > 0.05$) istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık meydana getirmediği ortaya çıkmıştır.

Tablo 2. Çocukların Cinsiyetlerine Göre Akran Şiddetine Maruz Kalma Ölçeğinden Aldıkları Puanlar

Akran Şiddetine Maruz Kalma	Cinsiyet	n	\bar{x}	ss	t	p
Toplam Puan	Kız	71	1.69	1.87	1.674	0.096
	Erkek	84	2.24	2.14		

Tablo 2 incelendiğinde çocukların cinsiyetlerinin Akran Şiddetine Maruz Kalma Ölçeği toplam puanlarında ($t=1.674$, $p>0.05$) istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık meydana getirmediği görülmektedir.

Tablo 3. Çocukların Kardeş Sayılarına Göre Akran Şiddetine Maruz Kalma Ölçeğinden Aldıkları Puanlar

Akran Şiddetine Maruz Kalma	Kardeş Sayısı	n	\bar{x}	ss	sd	F	p
Toplam Puan	Tek Çocuk	15	1.33	1.79	4	1.022	0.398
	İki kardeş	41	1.90	1.88			
	Üç kardeş	53	1.92	2.12			
	Dört kardeş	16	1.94	2.26			
	Beş+ kardeş	30	2.57	2.09			

Tablo 3'e göre kardeş sayısının çocukların "Akran Şiddetine Maruz Kalma Ölçeği" toplam puanları ($F_{(4-150)}$: 1.022, $p>0.05$) üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığa yol açmadığı ortaya çıkmıştır.

Tablo 4. Çocukların Annelerinin Yaşlarına Göre Akran Şiddetine Maruz Kalma Ölçeğinden Aldıkları Puanlar

Akran Şiddetine Maruz Kalma	Anne Yaşı	n	\bar{x}	ss	sd	F	p
Toplam Puan	24-29 yaş	64	1.80	1.83	2	0.480	0.620
	30-34 yaş	64	2.14	2.24			
	35-39 yaş	27	2.07	2.04			

Tablo 4'e göre anne yaşının çocukların "Akran Şiddetine Maruz Kalma Ölçeği" toplam puanlarında ($F_{(2-152)}$: 0.480, $p>0.05$) anlamlı bir farklılığa yol açmadığı görülmektedir.

Tablo 5. Çocukların Babalarının Yaşlarına Göre Akran Şiddetine Maruz Kalma Ölçeğinden Aldıkları Puanlar

Akran Şiddetine Maruz Kalma	Baba Yaşı	n	\bar{x}	ss	sd	F	p
Toplam Puan	24-29 yaş	22	1.50	1.73	3	0.686	0.562
	30-34 yaş	63	2.16	2.16			
	35-39 yaş	50	2.08	2.17			
	40 yaş+	20	1.75	2.04			

Tablo 5 incelendiğinde baba yaşının çocukların "Akran Şiddetine Maruz Kalma Ölçeği" toplam puanlarında ($F_{(3-151)}$: 0.686, $p>0.05$) istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığa yol açmadığı ortaya çıkmıştır.

Tablo 6 incelendiğinde anne öğrenim durumunun çocukların "Akran Şiddetine Maruz Kalma Ölçeği" toplam puanlarında ($F_{(4-150)}$: 0.945, $p>0.05$) anlamlı bir farklılığa yol açmadığı görülecektir.

Tablo 6. Çocukların Annelerinin Öğrenim Durumlarına Göre Akran Şiddetine Maruz Kalma Ölçeğinden Aldıkları Puanlar

Akran Şiddetine Maruz Kalma	Anne Öğrenim Durumu	n	\bar{x}	ss	sd	F	p
Toplam Puan	Okur-yazar değil	15	2.47	1.88	4	0.945	0.440
	İlkokul	95	2.13	2.18			
	Ortaokul	18	1.67	1.81			
	Lise	16	1.31	1.58			
	Lisans	11	1.64	1.85			

Tablo 7. Çocukların Babalarının Öğrenim Durumlarına Göre Akran Şiddetine Maruz Kalma Ölçeğinden Aldıkları Puanlar

Akran Şiddetine Maruz Kalma	Baba Öğrenim Durumu	n	\bar{x}	ss	sd	F	p
Toplam Puan	İlkokul	47	2.23	1.91	4	3.332	0.021*
	Ortaokul	31	2.77	2.51			
	Lise	52	1.44	1.80			
	Lisans	25	1.99	2.04			

* $p < 0.05$

Tablo 7'ye göre baba öğrenim durumunun çocukların "Akran Şiddetine Maruz Kalma Ölçeği" toplam puanlarında ($F_{(4-150)}: 3.332, p < 0.05$) istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık meydana getirdiği ortaya çıkmıştır. Farklılığın hangi grup ya da gruplardan kaynaklandığını belirlemek için yapılan Scheffe Testi sonucunda, farklılığın ortaokul mezunu babalardan kaynaklandığı belirlenmiştir. Çocuklardan babaları ortaokul mezunu olanların "Akran Şiddetine Maruz Kalma Ölçeği" toplam puan ortalamalarının ($\bar{x}=2.77$), diğer gruptaki çocukların toplam puan ortalamalarından daha yüksek olduğu görülmüştür.

Tablo 8. Çocukların Annelerinin Çalışma Durumlarına Göre Akran Şiddetine Maruz Kalma Ölçeğinden Aldıkları Puanlar

Akran Şiddetine Maruz Kalma	Anne Çalışma Durumu	n	\bar{x}	ss	t	p
Toplam Puan	Çalışıyor	10	1.90	2.47	0.139	0.890
	Çalışmıyor	145	1.99	2.01		

Tablo 8 incelendiğinde annelerin çalışma durumlarının çocukların "Akran Şiddetine Maruz Kalma Ölçeği" toplam puanlarında ($t: 0.139, p > 0.05$) anlamlı bir farklılığa yol açmadığı görülmektedir.

Tablo 9. Çocukların Babalarının Çalışma Durumlarına Göre Akran Şiddetine Maruz Kalma Ölçeğinden Aldıkları Puanlar

Akran Şiddetine Maruz Kalma	Baba Çalışma Durumu	n	\bar{x}	ss	t	p
Toplam Puan	Çalışıyor	113	2.11	2.08	1.193	0.235
	Çalışmıyor	42	1.67	1.89		

Tablo 9'a göre babaların çalışma durumlarının çocukların "Akran Şiddetine Maruz Kalma Ölçeği" toplam puanlarında ($t=1.193, p>0.05$) anlamlı bir farklılığa yol açmadığı görülmektedir.

Tablo 10. Çocukların Aile Yapısına Göre Akran Şiddetine Maruz Kalma Ölçeğinden Aldıkları Puanlar

Akran Şiddetine Maruz Kalma	Aile Yapısı	n	\bar{x}	ss	t	p
Toplam Puan	Geniş Aile	53	2.79	2.26	3.681	0.000*
	Çekirdek Aile	102	1.57	1.78		

* $p<0.05$

Tablo 10'a göre aile yapısının çocukların "Akran Şiddetine Maruz Kalma Ölçeği" toplam puanlarında ($t=3.681, p<0.05$) istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığa yol açtığı görülmektedir. Puan ortalamalarına bakıldığında geniş aileye sahip olan çocukların "Akran Şiddetine Maruz Kalma Ölçeği" toplam puan ortalamalarının ($\bar{x}=2.79$), çekirdek aileye sahip olan çocukların toplam puan ortalamalarından ($\bar{x}=1.57$) daha yüksek olduğu görülmektedir.

Tartışma

Araştırmanın sonucunda, yaşın çocukların "Akran Şiddetine Maruz Kalma Ölçeği" toplam puanlarında ($t=1.235, p>0.05$) anlamlı bir farklılık meydana getirmediği ortaya çıkmıştır. Boş bir şema ile dünyaya gelen çocuk, deneyimleri arttıkça oluşturduğu yeni şemalar doğrultusunda farklı ve yeni davranışlar sergilemeye başlamaktadır. Yaşadığı çevrenin toplumsal yapısı içinde edindiği deneyimlerin etkisiyle çocukların davranışları, olumlu ya da olumsuz olarak şekillenebilmektedir. Araştırmanın yapıldığı toplumun geleneksel yapısı sonucunda çocuklar, şiddet (güç gösterileri, küfür, hakaret vs.) içeren olumsuz davranışlara dolaylı ya da doğrudan maruz kalabilmektedirler. Anne-babaların da çocuklarına kendilerini korumayı öğretirken şiddete yönelik önerilerde bulduklarını görmek mümkündür. Bu tür ebeveyn tutumları ve davranışları, çocukların zorba veya kurban olmalarına sebep olabilmektedir. Akran zorbalığı arttıkça kurban çocuklar da artmakta; akran zorbalığı azaldıkça akran zorbalığına maruz kalma durumu da azalmaktadır (Ogelman, 2016, s.196). Burada yaştan ziyade, çocuğun hayatında önemli bir yere sahip olan ebeveynlerin tutum ve davranışlarının zorba veya kurban çocuk olma durumunu etkilediği düşünülmektedir. Alanyazına bakıldığında araştırmamızın bulguları ile paralel bir şekilde akran şiddetine maruz kalma ile yaş arasında anlamlı bir farklılığın olmadığını ortaya çıkaran çalışmaları görmek mümkündür. Uluyurt (2012) araştırmasının sonucunda yaş değişkeninin çocukların

akranların şiddetine maruz kalma puan ortalamalarında istatistiksel açıdan anlamlı bir farka yol açmadığını bulgulamıştır. Yüce'nin de (2015) yaptığı araştırmanın sonucunda, çocukların yaş grupları ile akran şiddetine maruz kalma düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Salı da (2014) benzer şekilde araştırması sonucunda, yaşın çocukların akranlarının şiddetine maruz kalma puanları üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığa yol açmadığını ortaya koymuştur.

Araştırmanın bulgularına göre cinsiyetin çocukların “Akran Şiddetine Maruz Kalma Ölçeği” toplam puanlarında ($t=1.674, p>0.05$) anlamlı bir farklılığa yol açmadığı görülmüştür. Geleneksel toplum yapısına sahip olan gruplarda, erkek çocukların fiziksel güçlerini sergilemek amacıyla gösterdikleri şiddet davranışları ebeveynler tarafından onaylanmakta; aynı durum kız çocukları için hoş karşılanmamaktadır. Araştırmanın yapıldığı toplumun ataerkil yapısı sonucu, erkek çocukların erkekliğinin sembolü olarak saldırgan davranışları ödüllendirilirken kız çocukların narin, kırılgan olduğu kabul görmektedir. Toplumda cinsiyet ile bağdaştırılan roller ve değerler, çocuk davranışlarını etkileyerek dolaylı olarak akran zorbalığına maruz kalma düzeylerini de etkileyebilmektedir. Kız çocukların daha narin ve kırılgan, erkek çocukların ise daha güçlü ve hırçın olduğu düşünülürse fiziksel olarak daha zayıf ve güçsüz erkek çocukların zorbalık yapılacak kişi olarak seçtikleri, sözlü ve fiziksel saldırganlığa daha çok maruz kaldıkları düşünülebilir. Burada, çocukların zorba veya mağdur olmalarını etkileyen şeyin yetiştirme tarzı olduğu düşünülmektedir. Araştırmamızın sonucunda, cinsiyetin çocukların akran şiddetine maruz kalma düzeylerinde anlamlı bir farklılığa yol açmadığı görülmüştür. Bu sonuç, araştırmanın yapıldığı bölgede erkek çocukların şiddet davranışlarının desteklenmediğini düşündürmektedir. Alanyazın incelendiğinde araştırmamızın bulgularıyla paralellik gösteren çalışmaları görmek mümkündür. Pektane Gülmez, Gültekin-Akduman ve Gündüz (2019), araştırmalarının sonucunda çocukların cinsiyetlerine göre zorba ve kurban çocuk davranışları alt boyutlarında anlamlı bir farklılığın olmadığını ortaya çıkarmışlardır. Özdemir, Gültekin-Akduman ve Gündüz'ün (2019) yaptıkları araştırmanın bulgularına göre de kız çocukların akran şiddetine maruz kalma puanlarının erkeklere göre daha düşük olduğu, ancak bu farkın istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığa yol açmadığı görülmüştür. Özdemir (2017), araştırması sonucunda cinsiyetin çocukların akran zorbalığına maruz kalma puanları üzerinde anlamlı bir farklılığa yol açmadığını ortaya çıkarmıştır. Yüce'nin de (2015) yaptığı araştırmanın sonucunda, çocukların cinsiyetleri ile akran şiddetine maruz kalma

düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Yeh (2006), 26-31 ay arası 131 çocukla gerçekleştirdiği araştırmasının sonucunda, kız ve erkek çocuklar arasında akran şiddetine maruz kalma sıklığı açısından bir farklılığın olmadığını ortaya çıkarmıştır. Bu araştırmaların yanı sıra erkeklerin kızlara göre daha çok akran zorbalığına maruz kaldıklarını gösteren çalışmalar da bulunmaktadır (Griezel, Finger, Bodkin-Andrews, Graven ve Yeung, 2012; Hortal, Strat, Lavaud ve Limosin, 2011). Erkek çocukların kız çocuklarına göre daha fazla saldırgan davranışlar sergilediğini ortaya koyan araştırmalar da mevcuttur (Chapell, Hasselman, Kitchin, Lomon, Maclver ve Sarullo, 2006; Gülay, 2008; Uysal, 2010). Araştırmaların sonucunda anlamlı çıkan bu farkın, çocukların cinsiyetlerinden ziyade yetiştirilme tarzlarından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Araştırmanın sonucunda, kardeş sayısının çocukların “Akran Şiddetine Maruz Kalma Ölçeği” toplam puanları ($F_{(4-150)}: 1.022, p>0.05$) üzerinde anlamlı bir farklılık yaratmadığı görülmektedir. Her ne kadar anlamlı bir farklılık yaratmasa da puan ortalamaları incelendiğinde 5 ve daha fazla kardeşe sahip olan çocukların akran zorbalığına maruz kalma puanlarının daha yüksek olduğu dikkat çekmektedir. Ailedeki çocuk sayısının fazla olması, anne-babalar ile çocuklar arasındaki anlaşmazlıkların artmasına, anne-babanın çocuklara istemsizce farklı, ayırıcı davranışlar sergileyip çocuklarda ayrım yaptıkları izlenimini oluşturmalarına sebep olabilmektedir. Ayrım yapıldığı izlenimi, çocuğun kendisini ailede geri planda kalmış, ilgiyi hak etmeyen, değersiz, istenmeyen ve kabul edilmeyen çocuk olarak hissetmesine; dolaylı olarak da çocuğun olumsuz davranışlara yönelmesine ve akran zorbalığına maruz kalmasına sebep olabilmektedir (Gültekin-Akduman, 2007). Eslea ve Smith’in (2000) yaptıkları araştırmada da çok sayıda kardeşe sahip olmanın zorbalık yapma sıklığını artırdığı sonucuna ulaşılmıştır. Zorbalık yapma sıklığı arttıkça akran zorbalığına maruz kalmada da artış görülebilmektedir. Alanyazın incelendiğinde çocuk sayısı arttıkça çocuklarda görülen istenmeyen bazı davranışların da arttığını gösteren çalışmalar bulunmaktadır (İkiz ve Öztürk-Samur, 2016). Buna karşın, araştırmamızın bulguları ile paralel bir şekilde kardeş sayısının akran şiddetine maruz kalma düzeyi üzerinde anlamlı bir farklılığa yol açmadığını ortaya koyan çalışmaları da görmek mümkündür. Uluyurt (2012), araştırması sonucunda kardeş sayısının çocukların akran şiddetine maruz kalma düzeylerini etkilemediğini ortaya çıkarmıştır. Özdemir de (2017) benzer şekilde araştırmasında, kardeş sayısının çocukların akran şiddetine maruz kalma puanlarını anlamlı düzeyde etkilemediğini ortaya

çıkarmıştır.

Araştırmanın sonucunda anne yaşının çocukların “Akran Şiddetine Maruz Kalma Ölçeği” toplam puanlarında ($F_{(2-152)}: 0.480, p>0.05$) anlamlı bir farklılığa yol açmadığı görülmüştür. Birçok davranış gibi şiddette sosyal ilişkiler yolu ile daha kolay öğrenilmektedir. Geleneksel yapıya sahip olan toplumlarda çocuğun bakımını üstlenen kişi annedir. Annenin öfkesini kontrol edebilmesi, duygularını ifade etme şekli ve diğer davranışları, çocuğun sosyal ortamlarda sergilediği davranışlara temel oluşturmaktadır. Çocukların ceza yöntemi ile eğitime çalışılmalarının, yapılan hataların şiddet ile cezalandırılmasının, annenin yorgun olduğu zamanlarda çocuğa hakaret ve küfür içerecek şekilde hitap etmesinin, çocuğun akran zorbalığına maruz kalan birey olma ihtimalini artırabileceği düşünülmektedir. Bu bağlamda, annelerin yaşından ziyade çocuklarına karşı sergilemiş oldukları tutum ve davranışların çocuklarının akran şiddetine maruz kalma düzeylerini etkileyeceği düşünülmektedir. Çocukların akran şiddetine maruz kalma düzeylerinin artmasında, çocuklarla yeterli ve sağlıklı iletişimin kurulmamasının etkili olduğu düşünülmektedir. Araştırmamızın bulgularıyla paralel olarak Pektane-Gülmez, Gültekin-Akduman ve Gündüz de (2019) araştırmaları sonucunda, annelerin yaşı ile çocukların zorba ve kurban davranışları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın meydana gelmediğini bulgulamışlardır. Yüce'nin de (2015) yaptığı araştırmanın sonucunda, anne yaşı ile çocukların akran şiddetine maruz kalma düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Araştırmanın sonucunda, baba yaşının çocukların “Akran Şiddetine Maruz Kalma Ölçeği” toplam puanlarında ($F_{(3-151)}: 0.686, p>0.05$) anlamlı bir farklılığa yol açmadığı görülmüştür. Çocukların davranışlarının şekillenmesi sürecinde, annelerin olduğu kadar babaların da etkisi büyüktür. Bazı ebeveynlerin çocuğu olduğu gibi kabul etmemek, başkalarıyla kıyaslamak, çocuğun düzeyinden daha üstün performanslar beklemek gibi bazı olumsuz davranışları olabilmektedir. Bu davranışlar sonucunda çocuk; isyankâr, aşırı hırslı ya da çekingen, hayattan daha az zevk alan bir kişilik özelliği geliştirerek akranlarıyla olan ilişkilerini olumsuz yönde şekillendirebilmektedir (Bakırcıoğlu, 2002). Babaları tarafından insancıl ve anlayışlı bir yaklaşım gören, değerli olduğu hissettirilen ve her şeyin güçten ibaret olmadığını fark eden çocukların akran zorbalığına daha az maruz kaldıkları söylenebilir. Akran zorbalığına maruz kalma düzeyinin, babaların yaşlarından ziyade çocuklarına karşı sergiledikleri tutum ve davranışlarından etkilendiği düşünülmektedir. Yüce'nin

(2015) yaptığı çalışmanın sonucunda, araştırmamızın bulgularıyla benzer olarak baba yaşı ile çocukların akran şiddetine maruz kalma düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Araştırmanın bulgularına göre anne öğrenim durumu çocukların “Akran Şiddetine Maruz Kalma Ölçeği” puanlarında ($F_{(4-150)}: 0.945, p>0.05$) anlamlı bir farklılık meydana getirmemektedir. Eğitim seviyesi düştükçe çocuk yetiştirme hakkındaki bilgi ve becerilerin de azalacağı düşünülmektedir. Okur-yazar olmayan anneler, çocuk eğitimi konusunda daha çok geleneksel çocuk yetiştirme tutumlarını benimseyerek ceza tercihinde bulunabilmektedirler. Aile üyeleri tarafından verilen ceza ile şiddete maruz kalmaya layık olduğunu düşünen çocuğun, akranlarından gelen şiddet davranışına karşı da savunmasız ve açık olduğu düşünülebilir. Annelerin öğrenim durumları arttıkça kazandıkları bilgi ve deneyim ile çocuklarına olumlu davranış kazandırma konusundaki tutum ve davranışlarında da gelişme olacağı düşünülmektedir (Gültekin-Akduman, 2007). Fakat günümüzde, eğitim seviyesi düşük olan anneler bile internet aracılığıyla çocuk yetiştirme konusundaki bilgilere ulaşabilmekte ve kendilerini geliştirebilmektedirler. Bu durum, öğrenim durumunun yol açtığı dezavantajları en aza indirgeyebilmektedir. Böylece, annelerin öğrenim durumlarının çocuklar üzerinde ki olumsuz etkileri de azalmaktadır. Anne öğrenim durumunun çocukların şiddete maruz kalma düzeyleri üzerinde etkili olmamasında bu durumların etkili olduğu düşünülmektedir. Alanyazında, anne eğitim seviyesinin yükselmesiyle çocukların hem daha az zorba olduklarını hem de daha az kurban durumuna düştüklerini ortaya çıkarmış olan araştırmalar bulunmaktadır (Eliot, 1992; Gültekin-Akduman, 2007). Pektane-Gülmez, Gültekin-Akduman ve Gündüz de (2019) araştırmaları sonucunda, anneleri ilkökul mezunu olan çocukların kurban çocuk davranışlarının diğer gruplara göre yüksek olduğunu bulmuşlardır. Özdemir ve arkadaşları da (2018) benzer şekilde araştırmaları sonucunda, anneleri okuryazar ilkökul mezunu olan çocukların akran şiddetine daha fazla maruz kaldıklarını bulmuşlardır. Bu araştırmaların yanı sıra çalışmamızın bulgularıyla benzerlik gösteren araştırmaları da görmek mümkündür. Yüce'nin (2015) yaptığı araştırmanın sonucunda, annelerin eğitim düzeyleri ile çocukların akran şiddetine maruz kalma düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Çolak (2020), araştırmamızla paralel bir şekilde anne eğitim düzeyinin çocuklarda görülen akran zorbalığını (zorba, kurban, zorba-kurban) etkilemediğini bulmuştur. Yine Gülay (2008), araştırması sonucunda annelerin eğitim düzeylerinin çocukların akranların şiddetine maruz kalma düzeyleri üzerinde

anlamli bir farklılık meydana getirmediğini ortaya çıkarmıştır. Farklılıkların anlamli çıktığı araştırmalarda, çocukların akran şiddetine maruz kalma düzeylerini annelerin yaşlarından ziyade çocuklarına karşı sergilemiş oldukları tutum ve davranışların belirlediği düşünülmektedir.

Araştırmanın sonucunda, çocukların “Akran Şiddetine Maruz Kalma Ölçeği” toplam puanlarında ($F_{(4-150)}: 3.332, p < 0.05$) babaların öğrenim durumlarına göre anlamli bir farklılık meydana geldiği görülmüştür. Farklılığın hangi grup ya da gruptan kaynaklandığını belirlemek için yapılan Scheffe Testi sonucunda, farklılığın ortaokul mezunu babalardan kaynaklandığı belirlenmiştir. Çocuklardan babaları ortaokul mezunu olanların “Akran Şiddetine Maruz Kalma Ölçeği” toplam puan ortalamaları, diğer gruptaki çocukların toplam puan ortalamalarından daha yüksektir. Çocuğun bakımının nasıl yapılması gerektiği ile ilgili bilgi sahibi olan ve çocuk yetiştirme konusunda daha bilinçli olan babalar, gelişimleri ve farklı becerileri kazanmaları konusunda çocuklarını destekleyebilmektedirler. Zorbalığa başvuran ve mağdur olan çocukların geneli, fiziksel şiddetin görüldüğü ailelerden çıkmaktadır (Gültekin-Akduman, 2007). Yapılan bir araştırmada, düşük eğitimli ebeveynlere sahip olan çocukların zorbalığa uğrama risklerinin daha çok olduğu ifade edilmiştir (Perren, Stadelmann ve von Klitzing, 2009). Babanın, eğitim seviyesinin düşük olmasından dolayı çocuk gelişimi ve eğitimi hakkında yeterli bilgiye sahip olamaması, çocukta davranış ve uyum problemlerini beraberinde getirebilmektedir (Gültekin-Akduman, 2007). Babanın, çocuğunun yaşına uygun olarak tepkiler vermesinin ve çocuğunun ihtiyaçlarını zamanında gidermesinin, çocuğunun şiddete maruz kalmayı normalleştirmesini önleyerek akran zorbalığına maruz kalmasını da azaltacağı düşünülebilir. Alanyazın incelendiğinde araştırmamızın bulgularıyla benzer sonuçlar gösteren çalışmaları görmek mümkündür. Gülay’ın (2008) araştırmasının sonucunda, baba eğitim düzeyinin çocukların akranların şiddetine maruz kalma düzeyleri üzerinde anlamli bir farklılık meydana getirdiği ortaya çıkmıştır. Yine Özdemir’in (2017) yaptığı çalışmada da baba eğitim düzeyinin çocukların akran şiddetine maruz kalma düzeylerini etkilediği görülmüştür.

Araştırmanın sonucunda, anne çalışma durumunun çocukların “Akran Şiddetine Maruz Kalma Ölçeği” toplam puanlarında ($t=0.139, p > 0.05$) anlamli bir farklılığa yol açmadığı görülmüştür. Aile üyelerinin çalışma durumları, ailenin sosyoekonomik durumu hakkında bilgi verebilmektedir. Çocukların sağlıklı bir gelişim göstermelerinde, ailenin sosyoekonomik durumundan

daha çok ebeveynlerin çocukları ile kurdukları iletişimin niteliği etkili olmaktadır. Araştırmamızın bulgularıyla benzer bir şekilde Özbey ve Alisinanoğlu da (2009) yaptıkları çalışmanın sonucunda, annelerin mesleklerinin çocukların saldırganlık düzeylerinde anlamlı bir farklılığa yol açmadığını ortaya çıkarmışlardır. Yine Özdemir ve arkadaşları (2018), araştırmalarının sonucunda okulöncesi dönemdeki çocukların akran şiddetine maruz kalma düzeylerinin anne mesleğine göre anlamlı bir farklılık göstermediğini; buna karşın ev hanımı olan annelerin çocuklarının daha fazla akran şiddetine maruz kaldıklarını bulgulamışlardır. Yine Özdemir (2017), araştırması sonucunda ev hanımı veya çalışan kadın olmanın çocukların akran şiddetine maruz kalma puanları üzerinde anlamlı bir farklılığa yol açmadığını ortaya koymuştur. Çolak da (2020) araştırması sonucunda, anne çalışma durumunun çocuklarda görülen akran zorbalığını (zorba, kurban, zorba-kurban) etkilemediğini bulgulamıştır.

Araştırmanın bulgularına göre baba çalışma durumunun çocukların “Akran Şiddetine Maruz Kalma Ölçeği” toplam puanlarında ($t=1.193$, $p>0.05$) anlamlı bir farklılığa yol açmadığı görülmüştür. Çocuğun en yakınındaki kişiler ebeveynleridir. Ebeveynler, tutumları ve davranışları ile çocuklarıyla olan ilişkilerini şekillendirmektedirler. Yine çocuğun ebeveynlerini model alması, çocuğun davranışlarında ebeveynlerin etkili olduğunu göstermektedir. Babanın çalışma durumundan ziyade çocuğu ile geçirdiği etkili zaman ve kurduğu iletişimin niteliği, çocuğuna karşı takındığı tutum ve sergilediği davranışlar, çocuğun davranışlarını etkilemektedir. Babanın çocuğuna karşı şiddet içeren davranışları sergilemekten kaçınması, çocuğunun zorba veya şiddete maruz kalan kimse olmasına engel olmaktadır. Araştırmamızın bulgularıyla paralel bir şekilde Çolak da (2020) araştırması sonucunda, baba çalışma durumunun çocuklarda görülen akran zorbalığını (zorba, kurban, zorba-kurban) etkilemediğini bulgulamıştır.

Araştırmanın sonucunda, çocukların “Akran Şiddetine Maruz Kalma Ölçeği” toplam puanlarının ($t=3.681$, $p<0.05$) aile yapısına göre anlamlı bir farklılık gösterdiği saptanmıştır. Puan ortalamalarına bakıldığında geniş aileye sahip olan çocukların “Akran Şiddetine Maruz Kalma Ölçeği” toplam puan ortalamalarının, çekirdek aileye sahip olan çocukların toplam puan ortalamalarından daha yüksek olduğu görülmüştür. Ailedeki birey sayısı arttıkça ailenin aylık gideri artmakta ve ekonomik kaygı yaşanmaktadır. Ekonomik düzey azaldıkça aile içindeki çatışmaların artması beklenen bir durumdur. Aile içinde yaşanan stres sonucunda oluşan çatışmalardan çocuklar da

paylarını alarak çeşitli saldırgan davranışlara dolaylı ya da doğrudan maruz kalabilmektedirler. Aile içinde saldırganlığa tanık olan çocukların daha çok zorbalığa maruz kaldıkları bilinmektedir (Gültekin-Akduman, 2007). Yapılan araştırmalara göre de sosyoekonomik düzeyi yüksek olan ailelerdeki çocuklar, arkadaşları ve yabancılar tarafından daha olumlu değerlendirilmektedirler (Hortaçsu, 1991, Mulis ve Mulis 1992, Nalbant 1993). Ayrıca aile içinde anne-baba dışında başka akrabaların da yer almasının, çocuğun akran zorbalığına maruz kalmasında etkili olduğunu söylemek mümkündür. Aile içindeki kişi sayısının artmasıyla birlikte davranış çeşitliliği ve çocuğun şiddet ile karşılaşma ihtimali de artmaktadır. Bunların yanı sıra geniş ailelerdeki anne-babalar, kişi sayısının artması sonucunda çocuklarına ayırdıkları zamanda kısıtlamalara gidebilmektedirler. İlginin veya zamanın birçok kişiye bölünmesi, çocukların içine kapanabilmelerine, kendilerini değersiz hissedebilmelerine ve güven sorunu yaşayabilmelerine sebep olabilmektedir. Çocuklarda görülen bu tür olumsuz davranışlar veya duygular da çocukların zorba veya kurban olabilmelerine neden olabilmektedir. Larson ve Lochman (2002), kalabalık aile olmanın çocuklarda görülen saldırganlık, suç işleme ve asosyal davranışlarla ilişkili olabildiğini ifade etmişlerdir. Yapılan bazı araştırmalar da kalabalık ailelerde yaşayan çocukların daha fazla akran şiddetine maruz kaldıklarını göstermektedir (Gültekin-Akduman, 2010; Karamuk, 2015; Özdemir, 2017).

Sonuç ve Öneriler

Araştırmanın sonucunda, çocukların akran zorbalığına maruz kalma düzeylerinin çocuğun aile yapısına ve babanın öğrenim durumuna göre anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği; çocuğun cinsiyetine, yaşına ve kardeş sayısına, annelerin öğrenim durumlarına, anne-babaların mesleklerine ve yaşlarına göre anlamlı bir farklılık göstermediği ortaya çıkmıştır.

Tüm bu sonuçlar doğrultusunda aşağıda maddeler hâlinde önerilere yer verilmiştir:

- Araştırmanın sonucunda, anne-baba yaşının azalmasıyla birlikte çocukların akran zorbalığına maruz kalma düzeylerinin de azaldığı görülmüştür. Erken yaşta çocuk sahibi olan anne-babaların, çocuk eğitimi hakkındaki etkinliklere katılmaları önerilmektedir.
- Araştırmanın sonucunda, anne-babaların öğrenim düzeylerinin düşmesiyle birlikte çocukların akran zorbalığına maruz kalma düzeylerinde artış görülmüştür. Öğrenim düzeyi düşük ebeveynlerin, çocuk

yetiştirme konusundaki eğitimlerde yer almaları ve bu konuda kendilerini geliştirmeleri önerilmektedir.

- Araştırmanın sonucunda, geniş ailelere sahip olan çocukların akran zorbalığına maruz kalma düzeylerinin yüksek olduğu görülmüştür. Geniş ailelerdeki anne-babalara, kişi sayısının artması sonucunda çocuklarına ayırdıkları kısıtlı vakti çocuk gelişimini destekleyici etkinliklere yer vererek değerlendirmeleri önerilmektedir.
- Öğretmenler, akran zorbalığına maruz kalan ve akran zorbalığını uygulayan çocukları ayırt etme konusunda hassas olabilir ve çocukların akran zorbalığına maruz kalmalarını önleyici tedbirler alabilirler.
- Öğretmenler, akran zorbalığı ve akran zorbalığına maruz kalma ile ilgili eğitimler ve seminerler düzenleyerek aileleri bilgilendirebilirler.
- Araştırma, 48 ay üzeri çocuklarla sınırlı tutulmuştur. Daha küçük yaşlarda, çocukların akran zorbalığına maruz kalma düzeyleri farklılık gösterebilir. Araştırmacılar tarafından farklı yaş gruplarındaki çocuklarla buna benzer çalışmalar yapılabilir.
- Araştırma, okul öncesi eğitim kurumlarına giden çocuklar ile yürütülmüştür. Araştırmacılar; ilkökul, ortaokul, lise ve hatta üniversitedeki öğrencilerle buna benzer çalışmalar yaparak alanyazına katkı sağlayabilirler.
- Araştırmacılar, araştırmamızın konusu ile ilgili farklı il ve ilçelerde de çalışmalar yaparak alanyazına katkı sağlayabilirler.

Kaynakça

- Aslan, Ö. M. (2013). *Anaokuluna devam eden çocukların oyun davranışları ve oyunlarında ortaya çıkan zorbalık davranışlarının incelenmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Atış-Akyol, N. ve Akman, B. (2018). Öğretmenlerin akran zorbalığına ilişkin görüşleri ve zorbalıkla baş etme stratejileri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 33(2), 439-459.
- Bakırcıoğlu, R. (2002). *Çocuk ruh sağlığı ve uyum bozuklukları*. Ankara: Anı.
- Baumeister, A. L., Storch, E. A. ve Gefken, G. R. (2008). Peer victimization in children with learning disabilities. *Child Adolescent Social Work Journal*, 25, 11-23.
- Chapell, M. S., Hasselman, S. L., Kitchin, T., Lomon, S. N., MacIver, K. W. ve Sarullo, P. L. (2006). Bullying in elementary school, high school and college. *Adolescence*, 41(164), 633-647.
- Çevirgen, B. D. (2018). *Geleneksel akran zorbalığı, sanal zorbalık ve ebeveyn izlemesinin bazı değişkenler açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Çıngı, H. (2009). *Örnekleme kuramı*. Ankara: Bizim Büro.

- Çolak, R. (2020). *Ortaokul öğrencilerinde akran zorbalığının demografik değişkenlere göre yordanması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Yakın Doğu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Davidson, L. M. ve Demaray, M. K. (2007). Social support as a moderator between victimization and internalizing-externalizing distress from bullying. *School Psychology Review*, 36(3), 383-405.
- Doğan, A. (2010). Ekolojik sistemler kuramı çerçevesinde akran zorbalığının incelenmesi. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 17(3), 149-162.
- Eliot, M. (1992). *Bullying-a practical guide to coping for schools*. Essex: Longman.
- Eslea, M. ve Smith, P. K. (2000). Pupil and parent attitudes towards bullying in primary schools. *European Journal of Psychology of Education*, 15(2), 207-219.
- George, D. ve Mallery, P. (2003). *SPSS for windows step by step: A simple guide and reference*. Boston: Allyn & Bacon.
- Griemel, L., Finger, L. R., Bodkin-Anderws, G. H., Craven, R. G. ve Yeung, A. S. (2012). Uncovering the structure of and gender and development differences in cyber bullying. *The Journal of Educational Research*, 105(6), 445-455.
- Gülay, H. (2008). *5-6 yaş çocuklarına yönelik akran ilişkileri ölçeklerinin geçerlik güvenirlik çalışmaları ve akran ilişkilerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Gülay-Ogelman, H. ve Erten-Sarıkaya, H. (2016). Beş yaş çocuklarının akran şiddetine maruz kalma ve akran şiddetini uygulama düzeylerinin izlenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 37, 187-203.
- Gülay-Ogelman, H., Körükçü, Ö., Erten-Sarıkaya, H., Güngör, H. ve Ersan C. (2015). Ladd ve Profilet Çocuk Davranış Ölçeği, Akran Şiddetine Maruz Kalma Ölçeği ve Resimli Sosyometri Ölçeği'nin dört yaş Türk çocukları için geçerlik güvenirlik çalışmaları. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(2), 109-129.
- Gültekin-Akduman, G. (2007). *Suçta karışan 12-15 yaş grubundaki çocuklarda akran istismarı ve kendilik algısının karşılaştırmalı olarak incelenmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Gültekin-Akduman, G. (2010). 7-14 yaş grubu çocuklarda akran istismarı ve kendi çözüm önerileri. *Kuramsal Eğitimbilim*, 3(2), 13-26.
- Hawker, D. ve Boulton, M. J. (2000). Twenty years' research on peer victimization and psychosocial maladjustment: A meta-analytic review of cross-sectional studies. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 41(4), 441-455.
- Hoertel, N., Strat, Y. L., Lavaud, P. ve Limosin, F. (2011). Gender effects in bullying: Results from a national sample. *Psychiatry Research*, 200(3), 921-927.
- Hortaçsu, N. (1991). Sosyo-ekonomik düzey, yaş ve cinsiyet ile benlik kavramı ilişkisi. B. Dikeçligil ve A. Çiğdem, (Ed.), *Aile yazıları III, birey, kişilik ve toplum içinde* (417-425). Ankara: MN Ofset.
- İkiz, S. ve Öztürk-Samur, A. (2016). Okul öncesi dönem çocuklarında fiziksel ve ilişkisel saldırganlığın ebeveyn tutumları açısından incelenmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13(35), 159-175.
- Karamuk, A. (2015). *10-13 yaş grubu çocuklarının empati düzeyinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Karasar, N. (2012). *Bilimsel araştırma yöntemi (24. baskı)*. Ankara: Nobel.
- Kochenderfer-Ladd, B. ve Wardrop, S. L. (2001). Chronicity and instability of children's peer victimization experiences as predictors of loneliness and social satisfaction trajectories. *Child Development*, 72(1), 134-151.
- Larson, J. ve Lochman, J. E. (2002). *Helping school children cope with anger. A cognitive-behavioral intervention*. New York: The Guilford.
- Mulis, A. K. ve Mulis, R. L. (1992). Cross sectional and longitudinal comparisons of adolescent self esteem. *Adolescence*, 27(105), 15-17.
- Nalbant, A. (1993). *15-22 yaşları arasında bulunan ıslahevindeki, gözetim altındaki ve suç işlememiş gençlerin benlik saygısı ve yaşam doyum düzeylerinin karşılaştırılması*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Ogelman, H. G. (2016). Beş yaş çocuklarının akran şiddetine maruz kalma ve akran şiddetini uygulama düzeylerinin izlenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 37, 187-203.
- Özbeş, S. ve Alisınanoğlu, F. (2009). Okul öncesi eğitim kurumuna devam eden 60-72 aylık çocukların problem davranışlarının bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(6), 493-516.
- Özdemir, A. N. (2017). *Okul öncesi dönem çocuklarının akran şiddetine maruz kalma düzeyi, mizaç tarzı ve empatik becerilerinin incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Enstitüsü.
- Özdemir, A. N., Gültekin-Akduman, G. ve Gündüz, A. (2018). Okul öncesi dönem çocukların akran şiddetine maruz kalma düzeylerinin çeşitli ailesel özellikler açısından incelenmesi. A. Solak (Ed.), *Aile eksenli şiddet ve doğurduğu sosyal travmalar* içinde (61-83). Ankara: Hegem.
- Özdemir, A. N., Gültekin-Akduman, G. ve Gündüz, A. (2019). Okul öncesi dönem çocuklarının akran şiddetine maruz kalma düzeyleri ve empatik becerileri ilişkisi üzerine bir inceleme. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12(64), 600-604.
- Pektane-Gülmez, A., Gültekin-Akduman, G. ve Gündüz, A. (2019). Okul öncesi dönem çocuklarının annelerinin duygusal zekâ düzeyleri ile çocuklarının akran zorbalığı düzeyi arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12(64), 605-611.
- Perren, S., Stadelmann, S. ve von Klitzing, K. (2009). Child and family characteristics as risk factors for peer victimization in kindergarten. *Schweizerische Zeitschrift für Bildungswissenschaften*, 31(1), 13-32.
- Rigby, K. (1994). Psycho-social functioning in families of Australian adolescent school children involved in bully/victim problems. *Journal of Family Therapy*, 16(2), 173-189.
- Salı, G. (2014). Okulöncesi dönem çocuklarında akran ilişkilerinin ve akran şiddetine maruz kalmanın çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 43(2), 195-216.
- Seals, D. ve Young, J. (2003). Bullying and victimization: Prevalence and relationship to gender, grade level, ethnicity, self-esteem and depression. *Adolescence*, 38(152), 736-747.
- Smith, P. K., Cowie, H. ve Blades, M. (2005). *Understanding children's development*. USA: Blackwell Publishing.

- Şengönül, T. (2013). Sosyal sınıfın boyutları olarak gelirin, eğitimin ve mesleğin ailelerdeki sosyalleştirme-eğitim süreçlerine etkisi. *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 38(167), 128-143.
- Tippett, N. ve Wolke, D. (2014). Socioeconomic status and bullying: A meta-analysis. *American Public Helath Association*, 104(6), 48-59.
- Uluyurt, F. (2012). *Bazı değişkenlere göre okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden 5-6 yaş grubu çocuklarının akran ilişkileri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Uysal, H. (2011). *Okul öncesi dönemde görülen akran zorbalığının bazı değişkenler açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Yalçıntaş-Sezgin, E. (2018). Okulöncesi öğretmenlerin akran zorbalığı ilişkin algı ve görüşleri: Zorbalık davranışları tespitleri, zorbalık davranışları karşısında uyguladıkları stratejiler ve aldıkları önlemler. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, 33, 85-104.
- Yeh, E. A. J. (2006). *Preschool children's and teachers' behavioral responses to physical and relational peer victimization: A short term longitudinal study*. Yayınlanmamış doktora tezi, University of Minnesota.
- Yüce, G. (2015). *Okulöncesi eğitime devam eden özel gereksinimli ve normal gelişim gösteren çocukların akran ilişkileri ve akran şiddetine maruz kalma düzeylerinin belirlenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.